

*Добровольська О.В.,**к.е.н., доцент,**доцент кафедри фінансів та банківської справи,**Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет*

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Аноація. У статті розглянуто державну «Концепцію розвитку системи кредитної кооперації», згідно з якою запропоновано двох- або тривірневу структуру системи кооперації. Розкрито напрями розвитку ринку кооперативного кредитування в Україні. Висвітлено елементи перспективної системи кредитної кооперації України.

Ключові слова: концепція, кредитна кооперація, збереження, заощадження та повернення коштів, рефінансування.

Постановка проблеми. Принципово новим в Україні в умовах трансформації економіки є створення поряд з банками небанківських фінансово-кредитних інститутів. Закордонний досвід свідчить про те, що небанківські фінансово-кредитні інститути відіграють дуже важливу роль в економічному розвитку країни в цілому і окремих регіонів зокрема. Це пов'язано з наданням ними спектра фінансових послуг за умовами, які відрізняються від комерційних банків, що, у свою чергу, зумовлює залучення заощаджень населення і розширення можливостей у виборі джерел фінансування.

На даний час сектор небанківських елементів в Україні є дуже малим, але вони можуть зайняти свою нішу, надаючи послуги, не характерні для сучасних українських банків. Серед небанківських фінансових інститутів слід відмітити кредитні спілки, що є інструментом для розв'язування соціальних і фінансових проблем тих категорій населення, які найбільше цього потребують. Рух кредитної кооперації є важливою складовою соціальної економіки, оскільки сприяє самоорганізації людей і становленню громадського суспільства. Однак, незважаючи на важливість такого інституту в економіці України, яким є кредитні спілки, в їх діяльності існують певні недоліки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем кредитно-кооперативного руху зробили такі вчені, як Р. Бігун, А. Качор, О. Моргун, О. Саленко та ін. Різноманітним аспектам наукових розробок із питань функціонування кредитних спілок присвячено праці сучасних учених-економістів М. Алімана, С. Бабенка, В. Гончаренка, Р. Коцовської, А. Оленчика, А. Пантелеймоненка, А. Стадника. Вирішенню проблеми формування кооперативного сектора в сільському господарстві приділено достатньо уваги в роботах М. Дем'яненка, П. Макаренка, М. Маліка, П. Саблука, С. Юрія та ін. Завдяки доробку цих вчених сформульовано підґрунтя для подальших наукових досліджень. Водночас залишаються недостатньо висвітленими питання удосконалення фінансового забезпечення та розвитку кредитної кооперації в Україні, які б ураховували реальний стан аграрної економіки та перспективи розвитку, а також можливості кредитування суб'єктів підприємницької діяльності кредитними спілками.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зміна структури економіки зумовлює необхідність подальшого розвитку всіх сегментів фінансового ринку і, зокрема, формування стабільної системи кредитної кооперації, яка сприяє підвищенню рівня довіри населення до фінансової системи держави, створює умови для сталого економічного зростання.

Мета статті полягає у вдосконаленні подальшого розвитку системи кредитної кооперації шляхом запровадження ефективного механізму кредитування населення, забезпечення надійної роботи кредитних спілок та захист законних прав та інтересів їх членів.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні пріоритетом є захист інтересів споживачів фінансових послуг на ринку кредитної кооперації. Пріоритетність зазначеного напрямку роботи означає вжиття невідкладних та реальних кроків щодо усунення порушень конституційних прав громадян на збереження, заощадження та повернення коштів, які були вкладені в кредитні спілки.

Певна частина кредитних спілок з метою підтримки ліквідності, утримання фінансової стабільності та підвищення рівня захисту членів кредитних спілок, а також задля здійснення кредитування особливо вразливих в умовах кризи категорій позичальників потребує рефінансування. На відміну від банків та їхніх вкладників, в Україні не передбачено механізму відшкодування громадянам коштів, внесених у кредитні спілки у вигляді внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки [1].

Ця Концепція розроблена на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо врегулювання проблемних питань кредитної кооперації» від 22 червня 2011 р. № 580-р.

Згідно з державною «Концепцією розвитку системи кредитної кооперації» [11], ринок кооперативного кредитування в Україні повинен розвиватися за напрямками, що забезпечать:

- удосконалення законодавства за видами послуг, що надаються установами;
- підвищення рівня захисту майнових прав членів установ;
- ефективне державне регулювання і запровадження пруденційного (запобіжного) нагляду у сфері кредитної кооперації;
- сприяння розвитку довгострокового кредитування;
- фінансову надійність та платоспроможність установ;
- підтримання процесу інтеграції установ у рамках контрольованої ними багаторівневої системи;
- створення умов для формування необхідної інфраструктури системи кредитної кооперації;
- поінформованість населення про діяльність установ;
- підготовку для ринку кооперативного кредитування висококваліфікованих фахівців [2].

Перспективна система кредитної кооперації України повинна включати такі елементи:

- кредитні спілки, що безпосередньо надають фінансові послуги своїм членам;
- інфраструктуру, яка забезпечує належний рівень фінансової, системної та організаційної інтеграції кредитних спілок;
- сервісну інфраструктуру, об'єкти якої перебувають у власності кредитних спілок або під їх контролем та забезпечують надання відповідних послуг.

Структура системи кредитної кооперації повинна бути дво- або тривірневою.

Перший рівень – кредитні спілки, що безпосередньо надають фінансові послуги споживачам – своїм членам. При цьому створюються належні законодавчі та інституціональні умови для здійснення ефективного кредитування, передусім у сільській місцевості та малих містах, у тому числі іпотечного кредитування і кредитування суб'єктів малого підприємництва та фермерських господарств, надання послуг у здійсненні розрахунків для своїх членів.

Визначення кредитних спілок як першого рівня повинне супроводжуватися такими законодавчими змінами:

- надання права набуття членства в кредитній спілці суб'єктам малого підприємництва та фермерським господарствам з устанавленням асоційованого членства, що дає можливість отримувати послуги кредитної спілки, але не дає права на участь у її управлінні;

- доповнення переліку видів фінансових послуг, які кредитні спілки можуть надавати своїм членам, зокрема з оплати за їх дорученням товарів (робіт, послуг) та факторингу;

- надання кредитним спілкам права придбавати державні та іпотечні цінні папери, перелік яких встановлюється Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг, а також здійснювати прийом вкладів від членів кредитних спілок та видачу їм кредитів в іноземній валюті.

Другий рівень – кооперативні банки та об'єднані кредитні спілки, що забезпечують для кредитних спілок можливість доступу до необхідних фінансових ресурсів як шляхом їх перерозподілу у межах системи кредитної кооперації, так і залучення відповідних ресурсів із зовнішніх джерел. Через кооперативні банки можуть здійснюватися рефінансування, диверсифікація ризиків, доступ до міжбанківської системи розрахунків, забезпечення переказу коштів у межах небанківських платіжних систем. При цьому на законодавчому рівні необхідно визначити, що засновниками кооперативних банків, які утворюються за участю кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок, можуть бути тільки кредитні спілки; установити можливість заснування кредитними спілками регіональних і міжрегіональних кооперативних банків; надати право створювати об'єднані кредитні спілки лише на базі членства в асоціаціях кредитних спілок [3].

Установи другого рівня системи кредитної кооперації можуть утворювати третій рівень – центральні кооперативні банки та/або об'єднані кредитні спілки.

До другого рівня системи кредитної кооперації належать об'єднані кредитні спілки та спеціалізована установа другого рівня, що забезпечують можливість доступу кредитних спілок до фінансових ресурсів як шляхом перерозподілу в межах системи кредитної кооперації, так і залучення відповідних ресурсів із зовнішніх джерел.

Учасники другого рівня системи кредитної кооперації забезпечують доступ кредитних спілок до фінансових ресурсів

у випадку наявності проблем із ліквідністю та платоспроможністю.

Об'єднані кредитні спілки мають право виключати зі своїх членів кредитні спілки в порядку та на підставах, вичерпний перелік яких буде визначено законом.

Організаційна інтеграція системи кредитної кооперації забезпечується формуванням асоціацій кредитних спілок. Кредитні спілки, які мають намір отримати ліцензію на залучення внесків (вкладів) на депозитні рахунки, повинні бути членами асоціації кредитних спілок, що саморегулюються [4].

Уповноваженим органом може бути надано статус організації асоціації кредитних спілок, що саморегулюються. При цьому необхідно створити модель організації, що саморегулюється, в якій передбачити вимоги до структури, ресурсів, у тому числі кадрових, наявності власних правил, програм, а також наявності власних стабілізаційних фондів.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку системи кредитної кооперації є забезпечення кредитними спілками на належному рівні системи внутрішнього контролю їх діяльності як з боку членів органів управління, так і з боку самих членів кредитних спілок, відкритості та достовірності інформації, що надається своїм членам, а також забезпечення якісного проведення аудиторських перевірок.

Механізм гарантування внесків (вкладів) на депозитні рахунки членів кредитних спілок упроваджується шляхом створення Фонду гарантування вкладів. Участь у Фонді гарантування вкладів для кредитних спілок, які мають право провадити діяльність по залученню внесків (вкладів) на депозитні рахунки, є обов'язковою [5].

У разі страхування кредитними спілками своєї відповідальності перед третіми особами щодо неповернення вкладів (депозитів) з видачею членам відповідних свідоцтв та/або оприлюднення ними інформації щодо страхування внесків (вкладів), такі кредитні спілки повинні забезпечити надання повної інформації своїм членам щодо того, що є страховим випадком та порядку отримання страхового відшкодування.

Подальший розвиток кредитних спілок повинен супроводжуватися підвищенням якості аудиторських послуг та зміною підходу до проведення аудиту. Зокрема, аудитор (аудиторська фірма) повинен оприлюднити результати проведеної аудиторської перевірки на загальних зборах кредитної спілки та контролювати усунення встановлених недоліків.

З метою захисту кредитних спілок від ризиків недостатньої ліквідності, низької платоспроможності або неналежного фінансового стану слід створити єдину загальнонаціональну систему стабілізації і фінансового оздоровлення кредитних спілок, а також систему гарантування вкладів членів кредитних спілок [6].

Механізм стабілізації і фінансового оздоровлення кредитних спілок та гарантування вкладів їх членів упроваджується шляхом створення законодавчих та інституціональних умов. Участь у системі гарантування вкладів членів для кредитних спілок, які здійснюють залучення таких вкладів, обов'язкова.

Організаційна інтеграція системи кредитної кооперації забезпечується формуванням потужних асоціацій кредитних спілок, діяльність яких сприятиме розробленню та запровадженню єдиних правил поведінки на ринку кооперативного кредитування, професійних і технологічних стандартів діяльності кредитних спілок. З метою захисту прав членів кредитних спілок на базі асоціацій кредитних спілок можуть утворюватися третейські суди, які розглядають спори між кредитними

спілками та їх членами. У законодавстві повинна передбачатися можливість членства кредитних спілок у всеукраїнських асоціаціях як безпосередньо, так і через членство в місцевих асоціаціях, що входять до складу таких асоціацій. Одним з пріоритетних напрямів розвитку організаційної інтеграції є формування єдиної організації кредитних спілок, що саморегулюються, у формі всеукраїнської асоціації, якій можуть бути делеговані відповідні повноваження з боку Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг [7].

Установи сервісної інфраструктури повинні надавати послуги кредитним спілкам та об'єднаним кредитним спілкам, а також кооперативним банкам у сфері навчання, консультаційного супроводження, інформаційних технологій, організації обігу кредитних історій позичальників, мінімізації фінансових ризиків, аудиту, управління ліквідністю.

Висновки. Реалізація проекту передбачає витрати в межах кошторису головного розпорядника бюджетних коштів. У Концепції зазначено лише стратегічні напрями державної політики у сфері кредитної кооперації, які потребують деталізації у відповідних регуляторних актах. Реалізація Концепції передбачає внесення змін до чинних або розроблення нових регуляторних актів, які істотно вплинуть на стан ринку кредитної кооперації. Усі ці зміни потребують детального опрацювання на рівні відповідних регуляторних актів, вплив яких буде вирішальним у розвитку ринку кредитної кооперації і до них будуть надані детальні фінансові та матеріально-технічні розрахунки із визначенням необхідного обсягу трудових ресурсів.

Література:

1. Невмержицький В.В. Стан та розвиток ринку фінансових послуг в Україні / В.В. Невмержицький // *Фінанси України*. – 2008. – № 3. – С. 123–130.
2. Невмержицький Є.І. Необхідність та економічні передумови запровадження інституту кредитних бюро в Україні / Є.І. Невмержицький // *Фінанси України*. – 2007. – № 11. – С. 49–54.

3. Павлюк С.М. Кредитні ризики та управління ними / С.М. Павлюк // *Фінанси України*. – 2004. – № 11. – С. 105–111.
4. Пасічник В. Кредитні спілки: експертна оцінка / В. Пасічник // *Фінансові послуги*. – 2007. – № 1–2. – С. 11–13.
5. Примостка Л.О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління / Л.О. Примостка // *Фінанси України*. – 2006. – № 8. – С. 118–129.
6. Романенко Л.Ф. Ризики у банківській діяльності / Л.Ф. Романенко, А.В. Коротеєва // *Фінанси України*. – 2003. – № 5. – С. 122–124.
7. Слобода Л. Зарубіжний досвід регулювання кредитних ризиків та перспективи його застосування у вітчизняних банках / Л. Слобода // *Регіональна економіка*. – 2006. – № 3. – С. 209–217.

Добровольская Е.В. Концепция развития системы кредитной кооперации: реалии и перспективы

Аннотация. В статье рассмотрена государственная «Концепция развития системы кредитной кооперации», согласно которой предложена двух- или трехуровневая структура системы кооперации. Раскрыты направления развития рынка кооперативного кредитования в Украине. Освещены элементы перспективной системы кредитной кооперации Украины.

Ключевые слова: концепция, кредитная кооперация, сохранение, сбережение и возврат средств, рефинансирование.

Dobrovols'ka O.V. The concept of development of system of credit cooperation: realities and prospects

Summary. In the article state «the Concept of development of credit cooperation system» under which a proposed two or three-tier structure of the system of cooperation. Reveals the directions of market development of cooperative crediting in Ukraine. The illuminated elements of the advanced system of credit cooperation of Ukraine.

Keywords: concept, credit cooperation, preservation, conservation and refund refinancing.